

آموزش حقوق شهروندی

مؤلف

علیرضا میرحی باقری

کارشناس آموزش حقوق عمومی

- سرشناسه برنجی باقری، علیرضا، ۱۳۶۱ -
- عنوان آموزش حقوق شهروندی /
- مشخصات نشر تهران: هنر آفتاب، ۱۳۹۴.
- مشخصات ظاهری ۲۱۶ ص.
- شابک ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۷۲۶-۵-۹
- وضعیت فهرست‌نویسی فیبا
- موضوع حقوق مدنی - ایران
- موضوع حقوق بشر - جنبه‌های مذهبی - اسلام
- رده بندی کنگره ۱۳۹۴۵۹۹UC / الف ۴۹
- رده بندی دیویی ۹۵۵/۳۲۳
- شماره کتابشناسی ملی ۴۱۴۶۰۸۰

آموزش حقوق شهروندی

- مؤلف میرزا برنجی باقری
- ناشر هنر آفتاب
- سال و نوبت چاپ ۳۹۴ - ۱۳۹۴
- شمارگان ۱۰۰۰ نسخه
- شابک ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۷۲۶-۵-۹
- مرکز پخش هنر آفتاب ۱۶۹۴۳۹۳

۲۴۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است.

پیشگفتار

رشد و توسعه جوامع بشری در سایه تلاش‌ها و فعالیت‌های طولانی مدت انسانی منجر به برپایی کانون‌های انسانی شده است که از آن به عنوان جامعه شهری یاد می‌شود. گسترش شهرها، پیچیدگی رویدادها و واکنش‌ها و افزایش تأثیرات متقابل شهر و شهرنشینان، لزوم بررسی و کنکاش در این حوزه را روشن می‌سازد. از آنجا که بسیاری از رفتارها، آموزه‌ها و انگیزه‌ها، موقعیت‌ها و حرکت‌های اجتماعی و سیاسی برخواسته از خواستگاه شهری است، توجه به این گستره اجتماعی و شاخص‌ها، آن امری ضروری و انکارناپذیر است.

صیانت از حقوق شهروندی، مهم‌ترین امری است که در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران به آن توجه ویژه شده و این امر در اصل ۳ بندهای ۳، ۷، ۸ و ۱۴ و اصول ۱۹، ۱۵، ۲۰، ۲۱، ...، ۴۱ و ۴۶ قانون اساسی منعکس می‌باشد.

مصوبات متعدد شورای عالی انقلاب فرهنگی و مجلس شورای اسلامی از جمله مصوبات جلسات ۵۶۶ و ۵۸۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی و مصوبه ۴۲۷ شورای فرهنگ عمومی نیز گویای همین امر است. ریاست محترم جمهوری طی ابلاغیه شماره ۱۶۹۴۹۳ مورخ ۸۷/۹/۲۱ به وزیر وقت کشور دستور دادند که موضوع حقوق شهروندی بطور جدی دنبال گردد که متعاقب آن استاد صیانت از حقوق شهروندی و حمایت از حریم امنیت عمومی در وزارت کشور شکل گرفت.

بدیهی است بدلیل ماهیت عمده‌تأ فرهنگی صیانت از حقوق شهروندی، ارتقاء شناخت و آگاهی نسبت به حقوق و تکالیف متقابل دولت و مردم پایه و اساس

کار است، و لذا مجریان قانون باید کسانی باشند که خود عامل قانون بوده و بعنوان خدمتگزاران به مردم خادم واقعی آنها باشند. بنابراین حفظ و حراست از حقوق و کرامت شهروندان از وظایف اصلی حکومت و دستگاه‌های تابعه است. احترام و کرامت آحاد جامعه در حد کامل و اجرای دقیق ظرفیت‌های قانونی از اصول اساسی و مهمی می‌باشد که باید مورد توجه لازم قرار گیرد.

در عصر حاضر، رعایت حریم حقوق مردم در عرصه‌های مختلف بعنوان یک پدیده اجتماعی، یکی از ضروریات زندگی محسوب می‌شود. شهروندان عموماً با سلايق و انگیزه‌های مختلف در جامعه به فعالیت می‌پردازند. از این رو، زندگی اجتماعی مستلزم وجود روابط متوازن بین افراد و گروه‌های مختلف جامعه می‌باشد که باید تحت نظم و قاعده‌های قانونی در آید. بدیهی است در صورت عدم وجود نظم و ضوابط در جامعه، زور، اجساد زور حاکم شده و سبب ایجاد هرج و مرج و نابسامانی خواهد شد. فلذا، درست است که نهادها و نهادهای عمومی در سده‌های اخیر با تعیین تدوین قواعد و مقررات مربوط سیاست خاصی را در جهت تنظیم این روابط در پیش گرفته‌اند.

از سوی دیگر، امروزه مسائل مربوط به جامعه دلیل افزایش و تنوع ارتباطات و نیازمندی‌ها توسعه فراوانی یافته است، نوع روابط و گستردگی با عث شده مسائل مستقل و جدیدی همچون مسئولیت‌های مدنی و کیفری در جامعه بروز و ظهور داشته باشد. اصلی‌ترین بحث در حیطه حقوق شهری، آشنایی شهروندان با قوانین و مقررات مورد عمل و جاری است. قانون اساسی بعنوان مهم‌ترین منبع قانونی که اصول اساسی حقوق یک دولت در آن تبیین شده و تشکیلات و روابط بین قوای مختلف و قدرت‌های عمومی و ... را بیان می‌نماید، متضمن قواعد کلی در خصوص جنبه‌های حمایتی و پیگیرانه از حقوق شهروندی است.

بیشگفتار..... ۵

فصل اول / ۱۵

تابعیت

۱۶	تابعیت.....
۱۷	تابعیت چیست؟.....
۱۷	تعریف تابعیت.....
۱۸	تعریف تابعیت اشخاص.....
۱۸	شرایط تحقق تابعیت.....
۱۹	انواع تابعیت.....
۱۹	روش های اعمال تابعیت از سوی رکن ها به افراد.....
۱۹	الف (اصل یا سیستم خون.....
۱۹	ب (اصل خاک یا سیستم تابعیت ارضی :.....
۲۰	اصول و مبانی حاکم بر تابعیت.....
۲۰	۱. اصل اول) هر فرد بایستی تابعیتی داشته باشد:.....
۲۰	۲. اصل دوم) هیچ فردی نبایستی بیش از یک تابعیت داشته باشد:.....
۲۰	۳. اصل سوم) تابعیت یک امر همیشگی و زوال ناپذیر است، یعنی تغییر پذیری تابعیت.....
۲۰	انواع تابعیت در نظام حقوقی اسلام.....
۲۰	تابعیت تأسیسی و استمراری.....
۲۰	تابعیت دینی و سیاسی.....
۲۱	تابعیت عالی و عادی.....
۲۱	اصول تابعیت در نظام حقوقی اسلام.....
۲۲	تابعیت اصلی.....
۲۲	تابعیت طفل.....
۲۲	مبدأ تابعیت.....
۲۲	تابعیت قراردادی.....
۲۳	زادگاه.....
۲۳	تابعیت اکتسابی.....

۲۳		اقسام تابعیت اکتسابی
۲۴		تابعیت تحصیلی یا ارادی
۲۴		تابعیت تبعی
۲۵		تابعیت تحقیقی
۲۵		تابعیت اجباری

فصل دوم: ۲۷

ماهیت حقوق شهروندی

و سیر تاریخی آن

۲۸		مقدمه
۲۹		سیر تاریخی - آفاق شهروندی
۲۹		ضرورت آموزش حقوق شهروندی
۳۱		مفهوم شناسی و تعاریف تاریخی شهروندی
۳۲		مفهوم شهروندی و تعریف آن
۳۴		تعریف حقوق شهروندی
۳۶		مصادیق حقوق شهروندی در نظام حقوقی ایران
۴۲		مصادیق حقوق شهروندی در اسناد بین المللی

فصل سوم: ۴۵

الزامات حقوق شهروندی دولت

۴۶		تساوی در برابر قانون (اصل برابری)
۴۸		اصل برانث
۴۸		اصل ۳۷ قانون اساسی:
۴۸		ماده ۱۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر:
۴۸		بند ۹ ماده ۴ میثاق بین المللی حقوق مدنی - سیاسی:
۴۸		بند ۵ ماده ۱۹ اعلامیه اسلامی حقوق بشر:
۴۹		تاریخچه:
۴۹		اصل برانث در دوران جدید:
۵۱		آثار اصل:
۵۱		الف) آثار ناظر به حق دفاع متهم:
۵۱		ب) آثار ناظر بر آزادی متهم:

۵۲	مواردی از عدم رعایت اصل برائت در قوانین داخلی ایران:
۵۳	فروض قانونی:
۵۳	اصل شخصی بودن مسئولیت
۵۳	ماده ۹۰ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی:
۵۳	حاکمیت قانون
۵۴	عمومیت قوانین:
۵۴	اعلام عمومی قوانین:
۵۴	صراحت و روشنی قوانین:
۵۴	آینده نگری قوانین:
۵۴	قابلیت اجرا و پیروی از قوانین:
۵۴	استمرار و ثبات قوانین:
۵۵	اصل قانون بر ردن موازات و عطف به ماسبق نشدن قانون
۵۵	اصل ۱۶۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران:
۵۶	ماده ۱۱ قانون موازات مردمی
۵۶	اصل ۳۲ قانون اساسی
۵۶	اصل ۳۶ قانون اساسی
۵۶	ماده ۹ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی
۵۶	بند ۲ ماده ۱۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر
۵۷	ماده ۲ قانون مجازات اسلامی:
۵۷	حق حیات
۵۸	استثناء اول: قتل عمدی غیر مسلمان
۵۸	استثناء دوم: قتل عمدی اولاد
۵۹	استثناء سوم: قتل عمدی دیوانه
۵۹	استثناء چهارم: قتل عمدی زن توسط مرد
۵۹	جلوگیری از اعدام‌های عجولانه
۵۹	ماده ۶ میثاق مدنی و سیاسی:
۶۰	شخصیت حقوقی انسان
۶۱	ماده ۶ اعلامیه جهانی حقوق بشر:
۶۱	- شخصیت حقوقی دیوانه:
۶۱	- شخصیت حقوقی زن:
۶۴	حق دادخواهی
۶۵	استقلال و بیطرفی قضات
۶۶	ممنوعیت بازداشت خودسرانه

۶۷	بازداشت موقت و قرارهای تأمین
۶۹	حق تفهیم اتهام
۷۱	حق سکوت
۷۱	حق دفاع
۷۲	بند ۳ قسمت ب از ماده ۱۴ میثاق بین المللی مدنی و سیاسی:
۷۲	ماده ۱۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر:
۷۲	حق استفاده از معاضدت و کیل مدافع:
۷۲	اصل ۳۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران:
۷۳	- دسترسی به وکلا و خدمات حقوقی:
۷۴	علنی بودن دادرسی
۷۴	ماده ۱۰ اعلامیه حقوق بشر:
۷۴	ماده ۱۴ میثاق مدنی و سیاسی:
۷۴	تبصره ماده ۹ این قانون دادگاه انقلاب:
۷۵	اصل ۱۶۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران:
۷۵	حق عدم اجبار به ادای شهادت علیه خود اعتراف به گناه
۷۵	منع شکنجه
۷۶	الف) تعریف حقوقی شکنجه در اسناد سازمان ملل متحد:
۷۷	ب) نقاط اشتراک نظر قانون گذار ایران، سازمان ملل متحد و شورای اروپا:
۷۸	- شکنجه در قوانین و مقررات ایران:
۷۸	شکنجه در مقررات فرا تقنینی:
۷۹	ماده ۷ میثاق مدنی و سیاسی:
۷۹	ماده ۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر:
۷۹	حق بازجویی از شهود مخالف و حاضر نمودن و بازجویی از شهود متهم با هر دو طرف شهود مخالف
۷۹	ماده ۱۴ بند ۳ قسمت هـ - میثاق بین المللی مدنی و سیاسی:
۸۰	- حق برگزاری محاکمه بدون تأخیر غیر مقتضی
۸۰	- طبق بند ج ماده ۱۴ میثاق مدنی و سیاسی:
۸۱	اخذ آخرین دفاع:
۸۲	حق تجدید نظر خواهی
۸۲	بند ۵ ماده ۱۴ میثاق مدنی و سیاسی:
۸۳	جبران خسارت
۸۳	بند ۵ ماده ۹ میثاق مدنی و سیاسی:
۸۴	بند ۶ ماده ۱۴ میثاق مدنی و سیاسی:

فصل چهارم ۸۷

آثار حقوقی الزامات

ادله اثبات دعوی

۸۸	مقدمه
۸۸	اقرار
۹۰	اسناد
۹۲	شهادت
۹۳	امارات و علم قاضی
۹۴	قسم

فصل پنجم ۹۷

حقوق شهروندی

در نصوص تقنینی و فروع تقنینی

۹۸	قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی
۱۰۰	دستورالعمل اجرایی بند ۱۵ قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی
۱۰۱	ماده ۴
۱۰۱	ماده ۵
۱۰۲	ماده ۶
۱۰۲	ماده ۷
۱۰۲	ماده ۸
۱۰۲	ماده ۹
۱۰۲	ماده ۱۰
۱۰۳	ماده ۱۱
۱۰۳	ماده ۱۲
۱۰۳	ماده ۱۳
۱۰۳	ماده ۱۴
۱۰۳	ماده ۱۵
۱۰۴	ماده ۱۶
۱۰۴	ماده ۱۷
۱۰۴	ماده ۱۸
۱۰۴	ماده ۱۹
۱۰۵	ماده ۲۰

فصل نهم ۱۰۷

حقوق شهروندی

از دیدگاه قرآن

۱۰۸	مقدمه
-----	-------

فصل دهم ۱۲۱

حقوق شهروندی

از دیدگاه فقه و منابع اسلامی

۱۲۲	مقدمه
۱۲۳	حقوق شهروندی از دیدگاه حضرت علی (ع)
۱۲۷	دیدگاه های حضرت امام خمینی (ره) درباره حقوق شهروندی
۱۲۷	پیام هشت ماده ای منشور قنایه
۱۲۹	انحلال هیئت های گریزی
۱۳۰	نگاهی به سایر بیانات رهبر فقید انقلاب اسلامی

فصل یازدهم ۱۳۳

حقوق اقتصادی

۱۳۴	مقدمه
-----	-------

فصل نهم ۱۳۶

حقوق همبستگی

۱۴۰	مقدمه
۱۴۴	مفهوم و ماهیت حقوق همبستگی
۱۴۴	۱- مفهوم «نسل»
۱۴۷	۲- حقوق جمعی
۱۴۹	۳- حقوق مردم
۱۵۰	۴- تعریف «مردم»
۱۵۳	ضرورت حقوق همبستگی

فصل دهم: ۱۵۵

ماده ۱۴۰

قانون برنامه چهارم توسعه

۱۵۶..... مقدمه

آیین نامه اجرایی ماده (۱۴۰) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۵۷

فصل یازدهم: ۱۶۵

حقوق انسانی

۱۶۶..... مقدمه

۱۶۶..... (۱) حق حیات

۱۶۷..... حقوق حیات جنین

فصل دوازدهم: ۱۶۹

حقوق اجتماعی شهروندان

اسلام

۱۷۰..... مقدمه

۱۷۰..... آزادی عقیده

۱۷۱..... آزادی بیان

۱۷۲..... مساوات همه انسانها در حقوق و تکالیف

۱۷۲..... عدالت پشتوانه حقوق اجتماعی در اسلام:

۱۷۳..... مشارکت همه انسانها در ساختن زندگی اجتماعی

۱۷۳..... •دموکراسی و حضور مردم در صحنه سیاسی و اجتماعی

۱۷۴..... ب) ژرفای دموکراسی

۱۷۵..... ج) بُرد دموکراسی:

فصل سیزدهم: ۱۷۷

حقوق سیاسی

۱۷۸..... مقدمه

۱۷۹..... تکالیف سیاسی شهروندان در برابر دولتها

۱۸۰..... مشارکت سیاسی

۱۸۱..... حق تشکیل احزاب و اجتماعات

فصل چهاردهم: ۱۸۳

حقوق اجتماعی

مقدمه ۱۸۴

فصل پانزدهم: ۱۸۹

سایر قوانین و مقررات مربوط به حقوق شهروندی

۱- ب: حقوق شهروندی در قانون اساسی	۱۹۰
الف: در حوزه حقوق مدنی (حقوق سیاسی):	۱۹۰
ب: مجمع اصول قانون اساسی درباره حقوق شهروندی	۱۹۰
ج: مسئولیت رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی (حقوق شهروندی)	۱۹۳
ح: قانون اساسی - مسأله اقلیت ها	۱۹۴
ب: حقوق شهروندی در سند چشم انداز	۱۹۸
۳- ب: حقوق شهروندی در سند انبساط توسعه پنجم گانه	۱۹۸
الف: قانون برنامه اول توسعه	۱۹۸
ب: قانون برنامه دوم توسعه	۱۹۹
ج: قانون برنامه سوم توسعه	۲۰۰
د: حقوق شهروندی در قانون برنامه چهارم توسعه	۲۰۱
حقوق شهروندی در سیاست های کلی برنامه پنجم	۲۰۶
ارتقاء امنیت اجتماعی:	۲۰۶
ماده ۲۱۱: حقوقی - قضائی	۲۰۷
سیاست ها و راهکارهای کاربردی حقوق شهروندی	۲۰۸
الف: سیاست ها	۲۰۸
سخن آخر	۲۱۱
فهرست منابع و مآخذ	۲۱۳